

tulkita myös lempeän pisteliääksi kannanilmaukseksi 1980-luvun nimenantoon?

ARJA LAMPINEN

Ensimmäinen yleisesitys maamme ruotsalaisista henkilönnimistä

MARIANNE BLOMQVIST *Personnamnsboken*. Finn Lectura, Helsinki 1993. 286 s. ISBN 951-8905-73-8.

Marianne Blomqvistin *Personnamnsboken* korjaa ilmiselvän puutteen henkilönnimitutkimuksen alalla. Vihdoinkin on saatavilla yleiskatsaus maamme ruotsinkielisen henkilönnimikannan historiallisesta kehityksestä ja nykyisestä koostumuksesta. Eero Kiviniemen teos *Rakkaan lapsen monet nimet* (1982), jossa selvitetään suomalaisten etunimiä ja nimenvaihtoa, on ollut osiltaan Blomqvistin esikuvana, ja kirjat täydentävätkin luontevasti toisiaan. Blomqvistin teos käsittelee Kiviniemen kirjasta poiketen myös sukunimiä.

Tekijänsä mukaan *Personnamnsboken* on populaaritieteellinen (Svenskan i Finland 2, s. 296). Kieli onkin helppolukuista ja kirja rakenteeltaan selkeä. Myös kirjaa ladottaessa on ajateltu lukijaystävällisyyttä: tekstiä ei ole ahdettu sivuille liikaa, ja kirjaa kaunistaa kunkin pääluvun alkuun sijoitettu vuoden 1705 almanakasta peräisin oleva vinjetti. Sujuvaan kieleen kätkeytyy kuitenkin kosolti henkilönnimitutkimuksen keskeisintä tutkimustietoa ja käsitteistöä, jotka runsaiden esimerkkien avulla avautunevat myös onomastiikan uusille ystäville. Luetavuutta ja havainnollisuutta lisäävät kirjoittajan käyttämät väliotsikot – tai ehkä paremminkin avainsanat – jotka johdattelevat lukijaa aiheesta toiseen. Ainoana teknisenä puutteena voisi mainita kirjoittajan tavan ilmoittaa lähteensä; sivujen puuttuminen tekstinsisäisistä viitteistä aiheuttaa kirjan

käyttäjälle päänvaivaa, jos tämä haluaisi paikantaa siteeratun kohdan alkuperäisteoksesta.

Blomqvist tietää mistä ammentaa. Kirjoittajan perehtyneisyys maamme ruotsinkielistä nimestä käsittelevään kirjallisuuteen tulee ilmi kautta koko esityksen. Aarreaitana voi henkilönnimitutkimuksesta kiinnostunut lukija pitää laajaa kirjallisuusluetteloa, jonka avulla löytää aiheeseen liittyvän keskeisen kirjallisuuden. Blomqvist ei tosin tyydy ainoastaan tekemään synteesiä toisten julkaisujen pohjalta vaan täydentää niitä omilla tutkimustuloksillaan, jotka hän nivoo kiinteästi aikaisempaan tutkimukseen.

Ensimmäisen pääluvun kysyvän otsikon *Vad är ett personnamn?* alta löytyy suhteellisen kattava esitys henkilönnimitutkimuksen terminologiasta. Keskeisimmät termit selvitetään joko määritelmien tai esimerkkien. Henkilönnimitutkimuksen termistön ongelmakohtiin ei pureuduta, mutta tämä ei olisiakaan tarkoituksenmukaista populaaritieteellisessä teoksessa. Esimerkiksi *förnamn* (su. *etunimi*) on terminä ongelmallinen. Termiä hän käytetään myös sellaisista varhaisista henkilönnimistä, joita ei käytetty minkään toisen nimen »edessä». Termiä *förnamn* käsitellessään kirjoittaja vain toteaa, että vuodesta 1946 alkaen on kaikilla Suomen kansalaisilla täytynyt olla vähintään yksi etunimi mutta kolmea etunimeä enempiä laki ei salli. Blomqvist määrittelee tarkemmin lähinnä yleiskielelle vieraita käsitteitä. Termien selvittely on keskustelemaa ja hauskan innovoivaakin. Blomqvist ehdottaa esimerkiksi, että termiä *pojknamn* voisi käyttää sukunimeä vaihtaneen miehen ennen avioliiton solmimista käyttämästä sukunimestä, samoin kuin naisista puhuttaessa käytetään termiä *flicknamn* (su. *tyttönimi*). Termien eroavaisuuksiin Suomen ja Ruotsin välillä kiinnitetään myös huomiota. Kun Ruotsin lakikielessä käytetään nykyään termiä *efternamn* etunimeä seuraavasta nimestä, käytetään meillä perinteisempää termiä *släktnamn*. Suomenkielisen vastineen löytäminen termille *efternamn* on kirjoittajan mielestä osaltaan estänyt siirtymisen yhtenä-

sempään termien käyttöön Suomessa ja Ruotsissa. Termistö kiteytetään lopuksi havainnollisen kuvion avulla, jossa hahmotellaan nimenkäyttöä tavallisessa suomenruotsalaisessa perheessä.

Toinen luku, *Förnamn*, jakautuu sisällysluettelon mukaan keskiajan, uuden ajan ja 1900-luvun nimikantojen kuvaukseen. Luvun sisältö on kuitenkin antoisampi kuin alaotsikot antavat odottaa. Luvun kronologista esitystä etunimikannan kehityksestä keskiajalta nykypäivään kirjoittaja avartaa valottamalla esimerkiksi myös nimenannon sosiaalista taustaa ja nimistön vaihtelua maantieteellisesti. Myös paikannimitutkimuksen ja henkilönnimitutkimuksen väliset yhteydet tulevat selvästi esille. Mielenkiintoisina yksityiskohtina mainittakoon myös 1700-luvun alussa vaikuttaneen piispa Jesper Svedbergin nimenhuoltoon liittyvät puristiset lausunnot ja Blomqvistin havainnot Amerikasta palanneiden emigranttien nimistä.

Aivan uutta tutkimustietoa saadaan erityisesti 1900-luvun etunimistä. Blomqvist on saanut käyttöönsä Väestörekisterikeskuksen nimitietoja ja esittää näihin perustuvaa tilastotietoa suomenruotsalaisten etunimikannasta n. vuosilta 1881–1981. Tämä materiaali on vertailukelpoinen Kiviniemen (1982) käyttämän materiaalin kanssa. Vaikka sadan vuoden ajanjakso onkin nimenannon kannalta pitkä aika, antaa sivun 75 taulukko viidestäkymmenestä yleisimmistä miesten ja naisten nimestä hyvän yleiskuvan suomenruotsalaisten suosimista etunimistä. Yllätyksellistä ei liene, että *Maria*, *Margareta* ja *Elisabet* muodostavat naisten nimien kärkikolmikon ja että yleisimmät miestennimet ovat *Erik*, *Karl* ja *Johan*. Nimenannon ilmiötä Blomqvist tarkastelee yksityiskohtaisemmin 1980-luvun etunimistön avulla. Kirjoittajalla on ollut käytössään luettelot vuosina 1980–1991 syntyneiden ja kastettujen suomenruotsalaisten perheiden lasten nimistä. Tämä materiaali vastaa vuorostaan Kiviniemen uusimmassa teoksessa *Iita Linta Maria. Etunimiopas vuosituhanen vaihteeseen* (1993) selviteltävää suomenkielisten käyttämää etunimikantaa.

Blomqvist vertailee 80-luvun suomenruotsalaista ja ruotsinruotsalaista nimenantoa frekvenssitietojen pohjalta. Graafisten esitysten avulla Blomqvist havainnollistaa, miten nimien suosio on ajallista »aaltoliikettä» – isovanhemmillä ja heidän lastenlapsillaan voi olla samoja tai samantyyppisiä nimiä, mutta näiden välissä olevan sukupolven nimet voivat poiketa edeltävän ja seuraavan sukupolven nimistä suurestikin. Ajallisen vaihtelun lisäksi Blomqvist on tutkinut 80-luvulla annettujen 20 yleisimmän etunimen maantieteellistä edustuneisuutta eri puolilla ruotsinkielisestä Suomea. Nimien edustus paljastaa, että Pohjanmaa ja Ahvenanmaa kulkevat nimenannossa usein käsi kädessä, samoin kuin Uusimaa ja Turunmaa. Selvimät erot on löydettävissä Pohjanmaan ja Uudenmaan väliltä.

Förnamn-luvun viimeisessä osassa Blomqvist tuo esille nimenantajien kannalta ongelmallisen nimiryhmän: nimet, joita käytetään sekä miesten että naisten niminä. Pulmatilanteissa kirjoittaja kehottaa nimenantajia tutkimaan kirjan luetteloa 2 500 yleisimmästä miesten ja naisten nimestä ja vastaavaa luetteloa Kiviniemen kirjassa *Rakkaan lapsen monet nimet*, joista voi katsoa, miten yleisiä esim. sellaiset nimet kuin *Kim* ja *Vanja* ovat miesten ja naisten niminä.

Kolmas luku, *Almanackan, namnlängden och namnsdagsfirandet*, on lyhyt esitys almanakan kehitysvaiheista ja merkityksestä nimenannolle. Almanakan historiasta on jo aikaisemmin kirjoitettu paljon, ja luvun kiintoisin osa onkin vuoden 1995 almanakkauudistuksen suuntaviivojen selvittely. Eero Kiviniemi ja Marianne Blomqvist vastaavat uudesta almanakkanimistöstämme. Uuteen almanakkaan otetaan mukaan yleisimmät nimet, ja täten nimenanto ja almanakkanimistö lähentyvät toisiaan; 95 % suomalaisista tulee löytämään oman nimensä vuoden 1995 almanakasta!

Neljännessä luvussa, *Släktnamn*, esitetään sukunimijärjestelmän synty ja kehitys pääpiirteissään aina Rooman ajasta asti. Historiallisen katsauksen jälkeen käsitellään sukunimien historiaa Suomessa sääty-yh-

teiskunnan näkökulmasta. Sukunimet ovat tiukemmin kytköksissä nimenkantajan sosiaaliseen taustaan kuin etunimet, ja erot aatelin, papiston, porvariston ja muun väestön sukunimikannoissa ovat olleet suuria. Eriyisryhmänsä muodostavat näiden lisäksi sotilasnimet. Blomqvist käsittelee kunkin ryhmän sukunimikantaa historialliselta kannalta ja selvittää kullekin sosiaaliryhmälle sisällöllisesti ja rakenteellisesti tyypillisiä sukunimiä. Selvitellessään esim. aatelisnimi- ja sotilasnimityyppejä Blomqvist on paikka paikoin hyvinkin yksityiskohtainen. Rakennetyyppien selvittely tukee kuitenkin nykypäivän ruotsinkielisen sukunimikannan käsittelyä. Historiallista taustaa vasten selviää, miksi esim. *Johansson* oli vuonna 1990 Suomen yleisin ruotsinkielinen sukunimi ja miksi yli puolet ruotsinkielisistä sukunimistä on kaksiosaisia (*Ahlbäck, Andsten* jne.). Mielenkiintoisia ovat Blomqvistin ekskursiot *-fält*-loppuisten sukunimien levinneisyydestä sekä naisten ja miesten nimeämistä koskevasta eroista. Kirjoittaja korjaa mm. yleisen harhaluulon, että aviovaimo on perinteisesti käyttänyt aviomiehensä sukunimeä. Tämä pakko on ollut laissa määrättyä vain vuoden 1929 avioliittolaista vuoden 1985 sukunimilakiin asti.

Viidennessä luvussa, *Namns ortografi*, kiinnitetään lukijan huomio nimissä esiintyvään ortografiseen variaatioon. Kirjoittaja selvittää variaation historiallisia syitä ja toteaa lopuksi normatiiviseen sävyyn, että nykyisen ortografian mukaiset nimimuodot ovat suositeltavia helppokäyttöisyytensä vuoksi.

Kuudes luku, *Lagstiftning om namn*, sisältää nimenantoa koskevan lainsäädännön kehityslinjat pähkinänkuoressa. Blomqvist esittää myös kritiikkiä viranomaisia kohtaan, jotka eivät hyväksy sukunimiksi met-

ronyymejä (esim. *Ersdotter*). Kirjoittajan mielestä tämän tulisi olla mahdollista, koska patro- ja metronyymijärjestelmällä on Pohjoismaissa pitkä traditio eivätkä sen mukaan muodostetut nimet ole kielen eivätkä maamme nimikannan vastaisia.

Kahdeksannen luvun luettelo 2 500 yleisimmästä etunimestä, *De 2500 vanligaste förnamnen i Svenskfinland*, on lapsilleen nimeä valitseville ruotsinkielisille vanhemmille oiva apu. Luettelossa on mukana kaikki ne etunimet, joilla on materiaalissa vähintään kymmenen esiintymää. Eri ortografiset variantit on lueteltu erikseen, joten yleisimmän ja siten myös käytössä helpoimman nimivariantin valinta on listan avulla mahdollista. Myös nimistöntutkijan näkökulmasta lista on kiinnostava. Jo ensi silmäyksellä huomaa esimerkiksi, että myös suomalaisia nimiä tai nimien suomalaistetuja muotoja on yllättävän paljon. Esim. miestennimet *Arto, Eero, Ilkka, Jaakko, Jyrki, Oiva, Onni, Päiviö* ja *Yrjö* sekä naistennimet *Helinä, Hellä, Impi, Lemmikki, Lemmitty, Lempi, Päivi* ja *Ritva* kuuluvat maamme ruotsinkielisen väestön käyttämiin nimiin, vaikka yleisiä ne eivät olekaan. Yhdeksäs luku puolestaan sisältää luettelon 1 000 yleisemmistä ruotsinkielisestä sukunimestä (*De 1000 vanligaste svenska släktnamnen i Finland*) vuosina 1965–1990.

Yleisteokseksi kirja antaa hyvin monipuolisen kuvan henkilönnimistä ja niiden tutkimuksesta. Tarkkaavainen alan ammattilainen pystyy myös kirjan avulla kartoittamaan tämänhetkisen tutkimuksen tilaa. Kirjaa leimaa kauttaaltaan Blomqvistin suuri innostus omaan tieteenalaansa. *Personnamnsboken* on tarpeeseen kirjoitettu kirja henkilönnimien kummallisesta maailmasta.

KAJ BORG